

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA KAO JEDNA OD NAJVIŠIH VREDNOTA USTAVNOG PORETKA REPUBLIKE HRVATSKE

dr. sc. Duška Šarin*

Lucija Gržetić, bacc. oec.**

SAŽETAK: Unatoč činjenici da je ravnopravnost spolova jedna od najviših vrednota hrvatskog ustavnog poretka, koje kao takve predstavljaju kriterij za tumačenje Ustava Republike Hrvatske, stupanj postignute egalitarnosti još uvijek nije zadovoljavajući. Stoga je fokus rada na normativnom okviru za ravnopravnost spolova kroz detaljnu analizu relevantnih ustavnih i zakonskih odredbi, pri čemu se osobita pozornost posvećuje jurisprudenciji Ustavnog suda Republike Hrvatske. U radu se ukazuje i na probleme implementacije načela ravnopravnosti spolova u praksi, poglavito na tržištu rada u segmentu plaća, te na potrebu za određenim rješenjima *de lege lata* i *de lege ferenda*.

Ključne riječi: *ravnopravnost spolova, najviše vrednote, Ustav, Ustavni sud, problemi, plaće*

JEL: K31, K38, K40

1. UVOD

Kao temeljni pravni akt hrvatske države, Ustav Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustav) nije vrijednosno neutralan već polazi od najviših vrednota na kojima počiva, *inter alia* i ravnopravnosti spolova, koje kao takve čine temelj za njegovo tumačenje.

Budući da Ustav odražava pojedina sveobuhvatna načela i temeljne odluke u vezi s kojima se moraju tumačiti sve njegove pojedinačne odredbe, nijedna ustavna odredba ne može se izvući iz konteksta i samostalno interpretirati, već se uvijek mora tumačiti u skladu s najvišim vrednotama ustavnog poretka. Drugim riječima, najviše vrednote predstavljaju kriterije kroz koje treba prosuđivati svaku ustavnu i drugu pravnu normu u njezinom tumačenju.

* dr. sc. Duška Šarin, EFFECTUS veleučilište, Zagreb, duska.sarin@gmail.com

** Lucija Gržetić, EFFECTUS veleučilište, Zagreb

Unatoč činjenici što je ravnopravnost spolova jedna od temeljnih vrednota hrvatskog ustavnog poretka i što sve ustavne odredbe uključuju načelo ravnopravnosti spolova, kao ideal svakog demokratskog sustava, ona još uvijek nije u potpunosti ostvarena. Iako se načelo ravnopravnosti spolova primarno odnosi na pravni koncept uspostavljanja jednakosti pred zakonom odnosno jednakih prava za žene i muškarce u pravnom sustavu Republike Hrvatske, isto podrazumijeva kako formalnu, tako i stvarnu društvenu jednakost, to jest ukidanje svih društvenih dimenzija stratifikacije između spolova.

Cilj ovog rada je s različitih aspekata, a napose s aspekta normativnog uređenja i teorijskog određenja, razmotriti ustavnu ulogu i funkciju ravnopravnosti spolova u pravnom sustavu Republike Hrvatske, kao i postignut stupanj egalitarnosti između spolova, pri čemu se naročita pozornost poklanja jurisprudenciji Ustavnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni sud). Radom se nastoji pridonijeti i širenju spoznaje o iznimnom značaju ravnopravnosti spolova, kao temeljnog ustavnog načela, za uspostavu modernog demokratskog društva, a koje se ostvaruje prepoznavanjem s pravne strane te primjenom na sva područja javnog i privatnog života.

Slijedom navedenog, u radu se ukazuje i na konkretne probleme implementacije načela ravnopravnosti spolova u praksi, poglavito na tržištu rada u segmentu plaća, a konzekventno i na potrebu za određenim rješenjima *de lege lata* i *de lege ferenda*.

2. NAJVIŠE VREDNOTE KAO KRITERIJ ZA TUMAČENJE USTAVA

Budući da su se od početaka moderne ustavnosti ustavi temeljili na klasičnim etičkim vrijednostima ili etičkim načelima i hrvatski Ustav temelji se na određenim etičkim načelima izraženim u njegovim temeljnim vrijednostima.³ Uvodno je apostrofirano da Ustav nije vrijednosno neutralan već polazi od najviših vrednota na kojima počiva.⁴ Kao takve, stipulirane su člankom 3. Ustava i obuhvaćaju slobodu, jednakost, nacionalnu ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav.

Temeljne vrijednosti hrvatskog ustavnog poretka, koje Ustav naziva najvišim vrednotama, propisane su „Božićnim Ustavom“ iz 1990. godine i kao takve trebale su biti

³ Klasične etičke vrijednosti su: pravda, jednakost, sloboda, pravo na život i traganje za srećom, a važno suvremeno dostignuće je i poštivanje ljudskog dostojanstva. V. Smerdel, B.: Ustavno uređenje europske Hrvatske, Narodne novine, Zagreb, 2013., str. 280.-281.

⁴ O značaju ustavnih vrednota u razvitku komparativnog konstitucionalizma v. Bačić, A.: Ustav Republike Hrvatske i najviše vrednote ustavnog poretka, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 2012., god. 49, br. 1, str. 1.-21.

osnova za uspostavu i ostvarenje moderne demokratske države.⁵ No, unatoč tome, kao i činjenici da je 1997. godine Ustav mijenjan i dopunjavan Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske, ravnopravnost spolova uključena je u popis najviših vrednota tek ustavnim promjenama iz 2000. godine.⁶

Obiter dicta, valja spomenuti da se i tijekom postupka donošenja „Božićnog Ustava“ širio opseg ustavnih vrednota. Uz slobodu, jednakost, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, vladavinu zakona i demokratski višestranački sustav, utvrđenih člankom 4. prvog Prijedloga Nacrta Ustava, drugim prijedlogom Nacrta Ustava kao najviša vrijednost državnog poretka Republike Hrvatske dodana je nacionalna ravnopravnost. Nacrtom Ustava koji je bio na javnoj raspravi najviše vrednote nisu mijenjane, dok su „Božićnim Ustavom“ još proširene s mirotvorstvom, nepovredivosti vlasništva te očuvanjem prirode i čovjekova okoliša.⁷

Spomenutom drugom promjenom Ustava iz 2000. godine određeno je i da su najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske osnova za tumačenje Ustava, a Ustavni sud, u svojoj judikaturi, utvrdio je da članak 3. Ustava ima i dodatnu funkciju jer osim što služi kao temelj za tumačenje Ustava „istodobno je i smjernica zakonodavcu pri razradi pojedinih ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom.“⁸ Temeljne vrednote, dakle, predstavljaju kriterije kroz koje treba prosuđivati svaku ustavnu i drugu pravnu normu u njezinom tumačenju te stoga imaju svojevrsnu „udžbeničku“ vrijednost.⁹

Valja naglasiti da članak 3. Ustava ne utvrđuje ljudska prava i temeljne slobode, odnosno ne jamči ustavna prava. Njime su stipulirane najviše vrednote ustavnog poretka koje se razrađuju i određuju u drugim odredbama Ustava, a posebice u onima kojima se jamče slobode i prava čovjeka i građanina. Kao što je navedeno, članak 3. Ustava „služi

⁵ S obzirom na činjenicu da je Ustav donesen 21. prosinca 1990. godine i proglašen sljedećeg dana poznat je i kao „Božićni Ustav“ („Narodne novine“ broj 56/90.), a do danas je mijenjan i dopunjavan pet puta i to: Ustavnim zakonom o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 135/97., 8/98. - pročišćeni tekst), Promjenom Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 113/00., 124/00. - pročišćeni tekst), Promjenom Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 28/01., 41/01. - pročišćeni tekst, 55/01. - ispravak pročišćenog teksta), Promjenom Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 76/10., 85/10. - pročišćeni tekst), te Promjenom Ustava Republike Hrvatske (narodna ustavotvorna inicijativa) („Narodne novine“ broj 5/14. - odluka Ustavnog suda broj: SuP-O-1/2014 od 14. siječnja 2014.).

⁶ Ipak, valja reći da su „Božićnim Ustavom“ već u izvorišnim osnovama, uz temeljne povijesne vrijednosti, bila istaknuta i temeljna načela našeg društva, nedvojbenim određenjem da „poštujući na slobodnim izborima odlučno izraženu volju hrvatskoga naroda i svih građana, Republika Hrvatska oblikuje se i razvija kao suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka i državljanina, te promiče njihov gospodarski i kulturni napredak i socijalno blagostanje“.

⁷ O tome više Šarin, D.: Nastanak hrvatskoga Ustava, Narodne novine, Zagreb, 1997.

⁸ Odluka i rješenje Ustavnog suda broj: U-IP-3820/2009 i dr. od 17. studenoga 2009. („Narodne novine“ broj 143/09.)

⁹ Usp. Häberle, P.: Ustavna država, Politička kultura, Zagreb, 2002., str. 260.- 261.

kao osnova za tumačenje Ustava i kao smjernica zakonodavcu pri razradi ustavnih prava građana te je i upućena državnim tijelima, a ne neposredno građanima.¹⁰

Drugim riječima, obzirom na to da su najviše vrednote, to jest temeljna načela na kojima je utemeljen ustavni poredak Republike Hrvatske u svom sadržaju uopćena i ne pružaju ustavna jamstva pojedincu, članak 3. Ustava ne sadrži ljudska prava i temeljne slobode, koje se kao takve štite u ustavnosudskom postupku pokrenutom ustavnom tužbom (postupak zaštite ustavnosti *in concreto*) na temelju članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni zakon).¹¹

Međutim, unatoč tome što članak 3. Ustava ne predstavlja samostalan ustavni temelj za pružanje konkretne ustavnosudske zaštite, mora se uzeti u obzir u vezi s drugim jamstvima ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom. Štoviše, Ustavni sud je u odluci i rješenju broj: U-III-6559/2010 od 13. studenoga 2014. godine naglasio da je procjenu svih navodnih povreda ustavnih prava koje je ispitivao u tom ustavnosudskom postupku „utemeljio na jednakosti, slobodi, poštovanju prava čovjeka i vladavini prava, kao najvišim vrednotama ustavnog poretka Republike Hrvatske utvrđenima u članku 3. Ustava“.¹²

Napominjemo da najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske moraju služiti i kao orijentacija sucima u rješavanju konkretnih predmeta, jer svi sudovi sude na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora i drugih važećih izvora prava.¹³ Poštivanje ustavnih vrednota, naime, nalaže zakonodavcu i tijelima nadležnim za provođenje postupaka, u kojima se neposrednom primjenom zakona i drugih propisa odlučuje o pravima i obvezama građana, da se rukovode tim vrednotama i u skladu s njima postupaju. Slijedom navedenog, svaki pojedinačni akt nadležnog tijela (tijela državne uprave, sudbenog tijela ili pravne osobe s javnim ovlastima) ojim se odlučuje o pravima i obvezama neke osobe, mora biti donesen u skladu s Ustavom i zakonskim odredbama, ali i u skladu sa svrhom zakona, odnosno pojedinih njegovih pravnih instituta koji se na određeni slučaj primjenjuju, a koja proizlaze iz Ustava.

Sažeto, uzevši u obzir da obveza poštivanja ustavnih vrednota nužno dovodi i do obveze tumačenja mjerodavnih zakona i drugih propisa, dužnost je svih tijela državne vlasti Republike Hrvatske tumačiti zakonske odredbe u skladu s najvišim vrednotama ustavnog poretka Republike Hrvatske. Dodatno, iz temeljnih vrednota proizlazi i obveza svih na

¹⁰ Odluka Ustavnog suda broj: U-III-1097/1999 od 13. ožujka 2000. („Narodne novine“ broj 38/00.). Usp. odluku Ustavnog suda broj: U-III-1125/1999 od 13. ožujka 2000. („Narodne novine“ broj 38/00.).

¹¹ V. članak 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 99/99., 29/02., 49/02.).

¹² Odluka i rješenje Ustavnog suda broj: U-III-6559/2010 od 13. studenoga 2014. („Narodne novine“ broj 142/14.). Usp. recentniju odluku i rješenje Ustavnog suda broj: U-I-2280/2019 i dr. od 13. srpnja 2021. („Narodne novine“ broj 89/21.).

¹³ V. članak 118. stavak 3. Ustava.

pridržavanje i provođenje odluka nadležnih tijela, konzekventno i odluka sudbene vlasti u konkretnim predmetima.¹⁴

Spomenimo još da o ustavnim vrednotama nije riječ samo u njegovim temeljnim odredbama već i u drugim dijelovima Ustava, to jest normativnom dijelu, što samo po sebi obvezuje na mnogo ekstenzivnije tumačenje njihova sadržaja i značenja.¹⁵

Ustavni je sud, uzevši u obzir činjenicu da je tekst Ustava relativno kratak i obuhvaća svega 152 članka, koji ponekad trebaju biti tumačeni kako bi se precizno utvrdilo stvarno značenje svake njegove odredbe, kao i Ustava u cjelini te time izbjegla arbitrarnost u interpretaciji, razvio široku kazuistiku tumačenja najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.¹⁶ Njihov je sadržaj Ustavni sud interpretirao u brojnim odlukama i rješenjima donesenim u postupcima konkretne ustavnosudske kontrole (zaštite ustavnosti *in concreto*), kao i u postupcima apstraktne ustavne kontrole zakona i podzakonskih akata (zaštite ustavnosti *in abstracto*).¹⁷

¹⁴ Pravno stajalište Ustavnog suda o obvezi poštivanja ustavnih vrednota v. u odluci broj: U-III-3124/2008 od 8. travnja 2009. („Narodne novine“ broj 54/09.), odluci broj: U-IIIB-4366/2005 od 5. travnja 2006. („Narodne novine“ broj 53/06.), rješenju broj: U-I-510/1996 od 5. travnja 2000. („Narodne novine“ broj 42/00., 53/00. - ispravak).

¹⁵ O tome v. Bačić, A.: Zahtjevi konstitucionalizma, pitanje interpretacije i Ustavni sud Republike Hrvatske, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 1998., god. 35, br. 1-2, str. 69.-85.; Bačić, A.: Mjesto i uloga ustavnih vrednota u demokratskom konstitucionalizmu, u „Dvadeseta obljetnica Ustava Republike Hrvatske“, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 119.-165.

¹⁶ Više o ustavnosudskoj interpretaciji Ustava v. Šarin, D.: Ustavni sud Republike Hrvatske kao institucionalni zaštitnik ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 2015., god. 52, br. 3, str. 755.-784.

¹⁷ S obzirom na to da će o odlukama Ustavnog suda glede tumačenja sadržaja i značenja ravnopravnosti spolova biti više riječi u nastavku teksta, navest ćemo njegove relevantne odluke i rješenja koja se odnose na tumačenje ostalih ustavnih vrednota; sloboda: odluka broj: U-III-1162/1997 od 2. prosinca 1998. („Narodne novine“ broj 156/98.), rješenje broj: U-I-906/2000 i dr. od 7. prosinca 2005. („Narodne novine“ broj 2/06.); jednakost: odluka broj: U-I-510/1996 od 5. travnja 2000. („Narodne novine“ broj 42/00., 53/00. - ispravak), odluka broj: U-III-3124/2008 od 8. travnja 2009. („Narodne novine“ broj 54/09.); nacionalna ravnopravnost: odluka broj: U-I-3597/2010 i dr. od 29. srpnja 2011. („Narodne novine“ broj 93/11.); socijalna pravda: odluka i rješenje broj: U-IP-3820/2009 i dr. od 17. studenoga 2009. („Narodne novine“ broj 143/09.), odluka broj: U-I-763/2009 i dr. od 30. ožujka 2011. („Narodne novine“ broj 39/11.); poštivanje prava čovjeka: odluka broj: U-IIIB-4366/2005 od 5. travnja 2006. („Narodne novine“ broj 53/06.); nepovredivost vlasništava: odluka broj: U-I-46/1994 od 30. studenoga 1994. („Narodne novine“ broj 92/94.), odluka broj: U-IIIB-1373/2009 od 7. srpnja 2009. („Narodne novine“ broj 88/09.); očuvanje prirode i čovjekova okoliša: rješenje broj: U-I-1823/2006 od 16. studenoga 2009. („Narodne novine“ broj 146/09.), rješenje broj: U-II-3575/2007 i dr. 10 od 17. svibnja 2011. („Narodne novine“ broj 63/11.); vladavina prava: odluka i rješenje broj: U-I-659/1994 i dr. od 15. ožujka 2000. („Narodne novine“ broj 31/00.), odluka broj: U-I-3824/2003 i dr. od 28. travnja 2004. („Narodne novine“ broj 55/04.); demokratski višestranački sustav: odluka broj: U-I-2986/2013 od 20. prosinca 2013. („Narodne novine“ broj 2/14.), rješenje broj: U-I-2057/2003 od 17. rujna 2003. („Narodne novine“ broj 152/03.).

3. **NORMATIVNI OKVIR ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

3.1. **Ustavni okvir za ravnopravnost spolova**

Prvenstveno valja ponoviti važnu ustavnopravnu činjenicu da Ustav, kao temeljni pravni akt hrvatske države, nije vrijednosno neutralan. Budući da čini jedinstvenu cjelinu, Ustavu se ne može pristupiti tako da se iz cjeline odnosa koji se njime ustrojavaju izvlači jedna odredba, pa se ona onda tumači zasebno i mehanički, neovisno o svim ostalim vrijednostima koje su Ustavom zaštićene. Ustav, naime, posjeduje unutarnje jedinstvo i značenje pojedinačnog dijela vezano je uz sve ostale odredbe. Promatra li ga se kao jedinstvo, Ustav odražava pojedina sveobuhvatna načela i temeljne odluke u vezi s kojima se moraju tumačiti sve njegove pojedinačne odredbe, pa se nijedna ustavna odredba ne može izvući iz konteksta i samostalno interpretirati. Drugačije rečeno, svaka pojedina ustavna odredba uvijek se mora tumačiti u skladu s najvišim vrednotama ustavnog poretka, koje su temelj za tumačenje samog Ustava.¹⁸

Konzekventno, Ustavni sud polazi od sveobuhvatnog pristupa Ustavu, pa njegove odredbe sagledava kao jedinstvenu cjelinu. To znači da Ustavni sud i dvije klasične skupine prava zaštićenih Ustavom, odnosno skupinu osobnih, građanskih i političkih prava i skupinu socijalnih, gospodarskih i kulturnih prava, razmatra kao jedinstvenu cjelinu, to jest kao koordinirana i jednakovrijedna zaštićena dobra.¹⁹ Ustavni sud, dakle, polazi od „strukturalnog jedinstva ustavnog teksta iz kojeg proizlazi objektivni poredak vrijednosti koji je Ustavni sud dužan štiti i promicati.“²⁰

Imajući u vidu navedeno, kad je riječ o ustavnom okviru za ravnopravnost spolova, uz članak 3. Ustava, valja apostrofirati i njegov članak 14. kojim je konkretizirano temeljno pravno načelo o jednakosti svih građana u ostvarivanju njihovih prava. Naime, istim člankom stipulirano je da svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama, a statuirana je i jednakost svih pred zakonom. Izriječno je, dakle, propisano da svatko u Republici Hrvatskoj, neovisno o njegovom spolu, ima prava i slobode, kao i da je jednak pred zakonom.

Prema tome, opće načelo o jednakosti, zajamčeno člankom 14. Ustava, jamči svake sva prava i slobode bez ikakve diskriminacije na bilo kojoj osnovi, odnosno pruža

¹⁸ O pravnom stajalištu Ustavnog suda o jedinstvenosti ustavnog teksta v. odluku Ustavnog suda broj: U-I-3597/2010 i dr. od 29. srpnja 2011. („Narodne novine“ broj 93/11.).

¹⁹ V. odluku i rješenje Ustavnog suda broj: U-IP-3820/2009 i dr. od 17. studenoga 2009. („Narodne novine“ broj 143/09.). Usp. rješenje Ustavnog suda broj: U-I-385/2009 i dr. od 18. veljače 2014. („Narodne novine“ broj 30/14.).

²⁰ Odluka Ustavnog suda broj: U-I-3597/2010 i dr. od 29. srpnja 2011. („Narodne novine“ broj 93/11.)

jamstvo svima da su pred zakonom jednaki i da su svi ovlašteni, bez diskriminacije, na jednaku pravnu zaštitu.²¹ Štoviše, iz samog sadržaja citiranog članka 14. stavka 1. Ustava koji zabranjene osnove diskriminacije nabraja samo egzemplifikativno, što je razvidno iz normativnog izričaja koji glasi „ili drugim osobinama“, proizlazi ovlast Ustavnog suda da opseg tih osnova i proširuje.²²

Skreće se pozornost da je Ustavni sud izrazio pravno stajalište kako članak 14. Ustava ne zabranjuje zakonodavcu da prava i obveze pojedinih istovrsnih ili sličnih skupina uređuje različito, ako se time ispravljaju postojeće nejednakosti među tim skupinama ili za to postoje drugi opravdani, na Ustavu utemeljeni razlozi. No, različito uređenje prava i obveza smatrat će se diskriminirajućim ako propisano razlikovanje nema objektivnog i razumnog opravdanja, odnosno ako se time ne ostvaruje legitimni cilj ili ako ne postoji razmjernost između propisane zakonske mjere i cilja koji se nastojao postići.

Premda je zakonodavac slobodan procijeniti opravdava li različitost i u kojoj mjeri, u inače sličnim situacijama, različito uređenje prava i obveza, opseg njegovih ovlasti ovisi o predmetu zakonskog uređenja i s njim povezanim činjenicama i okolnostima. U pravilu, morali bi postojati vrlo jaki ustavnopravno prihvatljivi razlozi da bi Ustavni sud ocijenio suglasnim s Ustavom različitost zakonskog uređenja koje se temelji isključivo na razlici u osobinama navedenim u članku 14. stavku 1. Ustava.²³

Ipak, treba istaknuti da ustavna jamstva imaju svoje granice jer ustavno je jamstvo Ustavom određena i preuzeta obveza države skrbiti o određenom ustavnom dobru, društvenom odnosu ili posebnoj društvenoj skupini, pri čemu je ta zaštita voljom ustavotvorca, po svom opsegu i obvezatnosti, dignuta na razinu koja je imanentna ustavnim pravima i ustavnim slobodama. Ustavna jamstva ne proizlaze iz dostojanstva i osobnosti svakog pojedinca već se njihovo ishodište za uređenje treba tražiti u volji ustavotvorca, i njegovim posebnim interesima.²⁴

Ustavni sud dao je općenitu interpretaciju ustavnih jamstava navodeći da su ona usmjerena „u prvom redu zaštiti prava i sloboda pojedinaca ili društvenih skupina ili pak zaštiti određenih odnosa koji čine društveno-gospodarski temelj društva ili njegovu nadgradnju. Ona nisu izraz osobnosti i ljudskog dostojanstva pojedinca, već izraz preuzete

²¹ V., primjerice, odluku Ustavnog suda broj: U-III-661/1999 od 13. ožujka 2000. („Narodne novine“ broj 38/99.).

²² O navedenoj ovlasti Ustavnog suda v. u njegovoj odluci i rješenju broj: U-IP-3820/2009 i dr. od 17. studenoga 2009. („Narodne novine“ broj 143/09.) te rješenju broj: U-I-385/2009 i dr. od 18. veljače 2014. („Narodne novine“ broj 30/14.).

²³ V. odluku Ustavnog suda broj: U-I-764/2004 i dr. od 21. ožujka 2007. („Narodne novine“ broj 34/07.).

²⁴ Pravni stav o ograničenju ustavnih jamstava Ustavni sud apostrofirao je u odluci broj: U-I-722/2009 od 6. travnja 2011. („Narodne novine“ broj 44/11.), glede Ustavom zajamčene samostalnosti i neovisnosti odvjetništva, u postupku ocjene suglasnosti s Ustavom Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći („Narodne novine“ broj 62/08.).

obveze države skrbiti o određenom pravu ili slobodi pojedinca ili društvene skupine ili određenom društvenom odnosu te im pružiti djelotvornu pravnu zaštitu. Ta se preuzeta obveza ugrađuje u temeljnu normu u obliku ustavnog jamstva države.²⁵ Stoga se ustavna jamstva, u pravilu, prosuđuju s jedne strane u odnosu na puteve djelotvornog ostvarenja i zaštite samog predmeta jamstva, a s druge strane u odnosu na djelotvornost institucija koje su odgovorne za njegovo ostvarenje i zaštitu.

Sažeto, prava i slobode te odnosi koji su predmet ustavnog jamstva u pravilu nisu apsolutni, već su podložni općim ograničenjima koja su predviđena u članku 16. Ustava, ali i posebnim ograničenjima koja su imanentna samo pojedinim Ustavom zaštićenim dobrima, sadržanima u ustavnim odredbama kojima se ta dobra uređuju.²⁶

3.1.1. Zaštita ustavnosti s aspekta ustavom zajamčene ravnopravnosti spolova

Ustavni sud tumačio je sadržaj i značenje najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, kao što smo prethodno prikazali, u brojnim odlukama i rješenjima donesenim kako u postupcima konkretne ustavnosudske kontrole (zaštite ustavnosti *in concreto*), tako i u postupcima apstraktne ustavne kontrole zakona i podzakonskih akata (zaštite ustavnosti *in abstracto*).

S aspekta ustavom zajamčene ravnopravnosti spolova Ustavni je sud u postupku apstraktne ustavne kontrole, u odluci i rješenju broj: U-I-1152/2000 i dr. od 18. travnja 2007.,²⁷ ocjenjivao suglasnost s Ustavom pojedinih odredbi Zakona o mirovinskom osiguranju (u daljnjem tekstu: ZOMO).²⁸ Uzevši u obzir da je ZOMO propisivao različitu starosnu dob za ostvarivanje istovjetnih prava ovisno o spolu adresata u pojedinim slučajevima, Ustavni sud apostrofirao je da „posebnost problema izvire iz činjenice što se za ostvarivanje istovjetnih prava propisuje različita starosna dob samo zbog toga što su adresati tih prava različitog spola“.²⁹

²⁵ Odluka Ustavnog suda broj: U-I-763/2009 i dr. od 30. ožujka 2011. („Narodne novine“ broj 39/11.).

²⁶ Člankom 16. Ustava stipulirano je da se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje. No, svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.

²⁷ V. odluku i rješenje Ustavnog suda broj: U-I-1152/2000 i dr. od 18. travnja 2007. („Narodne novine“ broj 43/07.).

²⁸ Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“ broj 102/98., 127/00., 59/01., 109/01., 147/02., 117/03., 30/04., 177/04., 92/05., 43/07., 79/07., 35/08., 40/10., 121/10., 130/10., 139/10., 61/11., 114/11., 76/12., 112/13., 133/13.).

²⁹ ZOMO je propisivao različitu starosnu dob za ostvarivanje istovjetnih prava ovisno o spolu adresata u sljedećim slučajevima: za odlazak u starosnu mirovinu za muškarce, odnosno za žene (članak 30.); za odlazak u prijevremenu starosnu mirovinu za muškarce, odnosno za žene (članak 31.); za stjecanje prava na obiteljsku mirovinu za majku, odnosno oca umrlog osiguranika (članak 66.); za primjenu polaznog faktora za određivanje prijevremene starosne mirovine za muškarce, odnosno za žene (članak 78. stavak 2.).

Budući da iz prethodno analiziranih odredbi članaka 3. i 14. Ustava proizlazi zahtjev za poštivanjem ravnopravnost spolova u uređivanju, to jest ostvarivanju istovjetnih prava, Ustavni sud smatrao je da rješenja sadržana u osporenim člancima ZOMO-a odstupaju od najviših vrednota i temeljnih jamstava ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Kao što je već rečeno, različito uređenje prava i obveza smatrat će se diskriminirajućim ako propisano razlikovanje nema objektivnog i razumnog opravdanja, odnosno ako se time ne ostvaruje legitimni cilj ili ako ne postoji razmjernost između propisane zakonske mjere i cilja koji se nastojao postići. Moraju, dakle, postojati vrlo jaki ustavnopravno prihvatljivi razlozi da bi Ustavni sud ocijenio suglasnim s Ustavom različitost zakonskog uređenja koje se temelji isključivo na razlici u osobinama navedenim u članku 14. stavku 1. Ustava.

Primijenivši navedena pravna stajališta na pravne odnose uređene osporenim člancima ZOMO-a, Ustavni sud smatrao je da ne postoje ustavnopravno prihvatljivi razlozi zbog kojih bi mogao ocijeniti suglasnim s Ustavom različito zakonsko uređenje starosne dobi za stjecanje prava na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, te prava na obiteljsku mirovinu, odnosno za primjenu polaznog faktora za određivanje prijevremene starosne mirovine, koje se temelji isključivo na razlici u spolu adresata ZOMO-a. Stoga je Ustavni sud ukinuo osporene članke ZOMO-a zbog njihove nesuglasnosti s člancima 3. i 14. Ustava.³⁰

Drugim riječima, razlozi na kojima je Ustavni sud temeljio svoju ocjenu o neustavnosti osporenih članaka ZOMO-a, s aspekta ustavom zajamčene ravnopravnosti spolova, ogledaju se u tome što osporeni članci nisu bili suglasni s najvišim ustavnim vrednotama o jednakosti i ravnopravnosti spolova, zabrani diskriminacije po spolu i jamstvu jednakosti pred zakonom.

S obzirom na činjenicu da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe (u daljnjem tekstu: Konvencija)³¹ i pod

³⁰ Napomenimo da je Ustavni sud odredio da osporeni članci ZOMO-a prestaju važiti 31. prosinca 2018. godine jer „uvažavajući složenost problema vezanih uz izjednačavanje starosne dobi muškaraca i žena u sustavu mirovinskog osiguranja uređenog ZOMO-om, nesporno je da provedba potrebnih mjera zahtijeva duže vremensko razdoblje“. Navedeno utvrđenje Ustavni sud temeljio je na razmatranju pravnih stajališta i nacionalnih zakonodavstava u pitanjima rodne jednakosti u sustavu socijalne sigurnosti u državama članicama Vijeća Europe i Europske unije i njihove usporedbe sa stanjem u Republici Hrvatskoj. Nakon citirane odluke i rješenja Ustavnog suda, sporna problematika normirana je 2010. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“ broj 121/10.).

³¹ Sukladno članku 141. Ustava međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. No, unatoč tome što je Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine – Međunarodni ugovori“ broj 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.) postala dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske 1997. godine donošenjem Zakona o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1, 4, 6, 7 i 11 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine - Međunarodni ugovori“ broj 18/97.) u

ingerencijom je Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Europski sud),³² skreće se pozornost na istovjetna stajališta Europskog suda glede različitog zakonskog uređenja, koje se temelji isključivo na razlici u određenim osobinama to jest na razlici u spolu, izraženoj u predmetu *Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2006.).³³

3.2. Zakonski okvir za ravnopravnost spolova

Iako se smatralo da je načelo ravnopravnosti spolova implicite uključeno u ustavna načela o jednakosti pred zakonom i zabrani diskriminacije, u praksi se pokazalo da su potrebna dodatna ustavna i zakonska jamstva kojima bi se osiguralo suzbijanje postojećih oblika diskriminacije žena u hrvatskom društvu. Stoga je, spomenutim ustavnim promjenama iz 2000. godine, načelo ravnopravnosti spolova uključeno u postojeći popis temeljnih vrednota stipuliranih člankom 3. Ustava, a 2003. godine donesen je, uz prateće antidiskriminacijske zakone, Zakon o ravnopravnosti spolova koji je razrađivao ovo temeljno ustavno načelo i nalagao poduzimanje niza mjera za eliminaciju diskriminacije žena u Republici Hrvatskoj.³⁴

Danas je razrada načela ravnopravnosti spolova predmet normiranja niza drugih zakona i podzakonskih akata, no uzevši u obzir da je upravo Zakon o ravnopravnosti spolova ključan za predmetnu problematiku, u izlaganju koje slijedi, fokus će prvenstveno biti na njemu.

hrvatski pravni sustav bila je inkorporirana već 1991. godine donošenjem Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“ broj 65/91., 27/92., 34/92., 51/00., 105/00.), kojim se Republika Hrvatska obvezala na poštivanje i zaštitu temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina u skladu s Konvencijom i pripadajućim protokolima. O inkorporaciji Konvencije u pravni poredak Republike Hrvatske v. i odluku Ustavnog suda broj: U-I-745/1999 od 8. studenoga 2000. („Narodne novine“ broj 112/00.).

³² Konvencijom, točnije Protokolom broj 11, uspostavljen je Europski sud kao međunarodno sudsko tijelo koje, u slučaju kršenja konvencijskih pravila, ima ovlast donošenja presuda protiv država članica. S obzirom na činjenicu da su se sve države članice obvezale na podvrgavanje konačnoj presudi Europskog suda u svakom sporu u kojem su stranke, države koje su ratificirale Konvenciju, konzekventno i Republika Hrvatska, dužne su priznati obvezatnost presuda tog suda. V. članak 46. stavak 1. Konvencije. Usp. *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1978.). O tome više Šarin, D.: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2014., god. 30, br. 3-4, str. 77.-100.

³³ U tom predmetu Europski sud bavio se zabranom diskriminacije po spolu u sustavu mirovinskog osiguranja Velike Britanije. V. *Stec i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2006.), § 34.-36., te gore citiranu odluku i rješenje Ustavnog suda.

³⁴ Usp. Smerdel, B.; Sokol, S.: Ustavno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2009., str. 121.

3.2.1. Zakon o ravnopravnosti spolova

Hrvatski sabor donio je 2003. godine Zakon o ravnopravnosti spolova prema kojem je ravnopravnost spolova značila da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, pri čemu je diskriminacija na temelju spola predstavljala svako normativno ili stvarno, izravno ili neizravno razlikovanje, isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava muškaraca i žena u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.³⁵

S obzirom na činjenicu da je Zakon o ravnopravnosti spolova određivao opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova, kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske te definirao i uređivao način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce, njegove odredbe nisu se smjele tumačiti niti primjenjivati na način koji bi ograničio ili umanjio sadržaj jamstava o ravnopravnosti spolova, koja izviru iz općih pravila međunarodnog prava, pravne stečevine Europske zajednice, Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, kao i prethodno spomenute Konvencije.³⁶

Drugim riječima, Zakon o ravnopravnosti spolova bio je organski zakon, kojim se razrađivala ravnopravnost spolova, kao jedna od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, (članak 3. Ustava) i Ustavom utvrđeno ljudsko pravo i temeljna sloboda (članak 14. stavak 1. Ustava), što znači da je za njegovo donošenje bila potrebna većina glasova svih zastupnika u Hrvatskom saboru.³⁷ Upravo zbog izostanka Ustavom propisane većine pri njegovu donošenju, Ustavni sud je u postupku ocjene suglasnosti Zakona o ravnopravnosti spolova s Ustavom, u odluci broj: U-I-2696/2003 od 16. siječnja 2008., utvrdio da osporeni Zakon nije bio donesen u skladu s Ustavom.³⁸ Konzekventno, Zakon o ravnopravnosti spolova ukinut je zbog formalne protuustavnosti.³⁹

³⁵ V. članke 5. i 6. stavak 1. Zakona o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj 116/03.).

³⁶ V. članke 1. i 4. Zakona o ravnopravnosti spolova.

³⁷ Naime, *članom 83. stavkom 2. Ustava određeno je da zakone (organski zakoni) kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave Hrvatski sabor donosi većinom glasova svih zastupnika.*

³⁸ Ocjenjujući pravnu narav Zakona o ravnopravnosti spolova, Ustavni sud imao je u vidu članke 3. i 14. stavak 1. Ustava. V. odluku Ustavnog suda broj: U-I-2696/2003 od 16. siječnja 2008. („Narodne novine“ broj 14/08.).

³⁹ U razmatranju osnovanosti prijedloga za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom s aspekta njegove formalne ustavnosti, Ustavni sud je mjerila od kojih polazi pri ocjeni koji je zakon, čijim se odredbama razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, organski zakon, utvrdio u odluci broj: U-I-2566/2003 i dr. od 27. studenoga 2003. godine („Narodne novine“ broj 190/03.) navešći: „Polazeći od izloženog,

Polazeći od činjenice da se Zakonom o ravnopravnosti spolova razrađivalo Ustavom utvrđeno ljudsko pravo i temeljna sloboda, odnosno uređivalo važno pitanje ravnopravnosti spolova te da je stupio na snagu i primjenjivao se, pri čemu u ustavnosudskom postupku nije ispitivana njegova sadržajna suglasnost s Ustavom jer je prethodno utvrđena formalna protuustavnost, Ustavni sud odgodio je prestanak važenja osporenog zakona do 15. srpnja 2008. godine, kako bi Hrvatskom saboru ostavio dovoljno vremena za njegovu usklađivanje s Ustavom.⁴⁰

Stoga je novi Zakon o ravnopravnosti spolova donesen 15. srpnja 2008. godine (u daljnjem tekstu: novi Zakon o ravnopravnosti spolova).⁴¹ Njime se, kao i ukinutim, razrađuje temeljno ustavno načelo o ravnopravnosti spolova i nalaže poduzimanje niza mjera za otklanjanje postojećih nejednakosti u Republici Hrvatskoj. Drugačije rečeno, novim Zakonom o ravnopravnosti spolova utvrđuju se opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske te se definira i dodatno uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, dok diskriminacija na temelju spola označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili

organskim zakonom kojim se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode u smislu prvog dijela rečenice članka 82. stavka 2. Ustava ima se smatrati samo onaj zakon kojemu su temeljni predmet uređenja pojedino ili pojedina Ustavom utvrđena osobna i politička prava i slobode čovjeka. Jesu li ispunjene pretpostavke za utvrđenje određenog zakona organskim u smislu prvog dijela rečenice članka 82. stavka 1. Ustava ispituje se - u slučaju sumnje - zasebno u svakom konkretnom slučaju.“ Ovdje valja naglasiti da diferencija između numeracije članaka naznačenih u Ustavu i onih koje Ustavni sud navodi u svojim odlukama proizlazi iz činjenice da je Ustavni sud, nakon objave posljednjeg pročišćenog teksta Ustava („Narodne novine“ broj 85/10.), uputio Hrvatskom saboru izvješće broj: U-X-1435/2011 od 23. ožujka 2011. („Narodne novine“ broj 37/11.) o ustavnopravno neprihvatljivim učincima pročišćenih tekstova Ustava, ustavnih zakona, zakona, drugih propisa i općih akata naznačivši temeljne probleme koje su uzrokovali u strukturi ustavnog teksta. Budući da nadležni odbor Hrvatskog sabora nije objavio novi pročišćeni tekst Ustava izrađen u skladu s citiranim izvješćem, Ustavni sud za označavanje članaka Ustava koristi izvornike ustavnih tekstova („Narodne novine“ broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10., 5/14.). Obiter dicta, za napomenuti je da nadležni odbor Hrvatskog sabora do danas nije objavio novi pročišćeni tekst Ustava, izrađen u skladu s navedenim izvješćem, premda ga je Ustavni sud na to i podsjetio u Izvješću U-X-99/2013 od 23. siječnja 2013. („Narodne novine“ broj 12/13.).

⁴⁰ Ustavni sud je na temelju ovlaštenja iz članka 55. stavka 2. Ustavnog zakona, prema kojem ukinuti zakon i drugi propis, odnosno njihove ukinute odredbe, prestaju važiti danom objave odluke Ustavnog suda u „Narodnim novinama“, ako Ustavni sud ne odredi drugi rok, odgodio prestanak važenja Zakona o ravnopravnosti spolova do isteka roka određenog u izreci predmetne odluke. Kao što smo prethodno prikazali, takav slučaj bio je i kod odgode prestanka važenja članaka 30., 31., 66. i 78. stavka 2. ZOMO-a.

⁴¹ V. Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj 82/08., 69/17.).

korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena.⁴²

Valja razlikovati izravnu od neizravne diskriminacije na temelju spola, pri čemu je izravna diskriminacija svako postupanje uvjetovano spolom kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji, a neizravna diskriminacija postoji kada neutralna pravna norma, kriteriji ili praksa stavljaju osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe suprotnog spola, osim ako je ta pravna norma, kriterij ili praksa objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva usmjerena postizanju tog cilja su primjerena i nužna.⁴³

Općenito gledano, diskriminacija (*discriminare*) znači različito postupanje prema osobama u istim ili relevantno sličnim situacijama bez objektivnog i razumnog opravdanja, što znači da ono ne teži legitimnom cilju ili ne postoji razumna razmjernost između upotrijebljene mjere i cilja koji se njome nastoji postići.⁴⁴

Kao što smo naveli, novi Zakon o ravnopravnosti spolova nalaže poduzimanje posebnih mjera za otklanjanje postojećih nejednakosti u hrvatskom društvu. Riječ je o specifičnim pogodnostima kojima se osobama određenog spola omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjaju postojeće nejednakosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili uskraćeni. Radi osiguranja potpune ravnopravnosti muškaraca i žena u praksi, načelo jednakog postupanja ne sprječava zadržavanje ili uvođenje posebnih mjera kako bi se spriječio ili nadoknadio nepovoljniji položaj zbog spola u području dobivanja i nabave roba i pružanja usluga. Dodatno, provođenjem posebnih mjera promiče se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te se postupno povećava uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.

Spomenimo još da se posebne mjere utvrđuju zakonima i drugim propisima kojima se uređuju pojedina područja javnog života, a uvode se samo privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca i ne smatraju se diskriminacijom.⁴⁵

⁴² Usp. članke 5. i 6. stavak 1. novog Zakona o ravnopravnosti spolova s prethodno citiranim, numerički istim, člancima ukinutog Zakona o ravnopravnosti spolova.

⁴³ V. članak 7. novog Zakona o ravnopravnosti spolova. Napominjemo da je njegovim člankom 8. definirano uznemiravanje i spolno uznemiravanje kao oblik zabranjene diskriminacije.

⁴⁴ O tome više v. u rješenju Ustavnog suda broj: U-I-2464/2010 i dr. od 30. siječnja 2014. („Narodne novine“ broj 26/14.).

⁴⁵ Posebne mjere stipulirane su člancima 9.-12. novog Zakona o ravnopravnosti spolova.

4. IMPLEMENTACIJA NAČELA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U PRAKSI

Iako se načelo ravnopravnosti spolova primarno odnosi na pravni koncept uspostavljanja jednakosti pred zakonom, odnosno jednakih prava za žene i muškarce u pravnom sustavu Republike Hrvatske, ono podrazumijeva kako formalnu, tako i stvarnu društvenu jednakost žena i muškaraca. Ravnopravnost spolova, naime, podrazumijeva ukidanje svih društvenih dimenzija stratifikacije između žena i muškaraca, što uključuje jednake mogućnosti pristupa, sudjelovanja, korištenja te kontrole dobara, resursa, političke moći i društvenog statusa ženama i muškarcima u društvu.⁴⁶

Drugim riječima, ravnopravnost spolova znači da žene i muškarci imaju iste preduvjete kako bi mogli ostvariti sva ljudska prava i temeljne slobode zajamčene Ustavom, što podrazumijeva njihove podjednake doprinose u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom, kulturnom, građanskom i nacionalnom napretku, jer bez njihove ravnopravnosti u bilo kojem obliku participiranja ne postoji mogućnost izgradnje suvremenog, europski ustrojenog i demokratskog društva. Dakle, ravnopravnost spolova, kao temeljno ljudsko pravo, iznimno je značajna za uspostavu demokratske sredine, a ostvaruje se prepoznavanjem s pravne strane te primjenom na sva područja života.

Budući da se žene danas susreću s brojnim izazovima kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi, nailazeći na mnoge nejednakosti, potrebno je sustavno promicati ravnopravnost spolova i stvarati preduvjete za veću uključenost žena u društveni život. Kako je za uspješan razvoj stvarne demokracije bitno omogućiti svim građanima sudjelovanje u društvu, jedan od preduvjeta za demokratsko društvo je i mogućnost podjednagog participiranja u donošenju odluka između žena i muškaraca. Jednake mogućnosti sudjelovanja, kao i postojanje uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u procesima odlučivanja u političkom i javnom životu, ključne su za predstavničku demokraciju na svim razinama. Stoga je nužno ubrzati promjene vezane i uz povećanje političke participacije žena, upravo s ciljem poboljšanja načina funkcioniranja hrvatskog društva.⁴⁷

Svjesni činjenice da je načelo ravnopravnosti spolova nešto čemu se teži u svim demokratskim zemljama svijeta, konzekventno i u Republici Hrvatskoj, gledajući kroz prizmu vremena napravljeni su određeni pozitivni pomaci, ali unatoč tome ravnopravnost

⁴⁶ Više Galić, B.: Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, u „Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj“, Biblioteka ONA, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., str. 9.-27.

⁴⁷ Unatoč tome što su novim Zakonom o ravnopravnosti spolova prvi put u hrvatsko izbornom zakonodavstvu uvedene kvote, to jest naloženo je provođenje, prethodno spomenutih, posebnih mjera kada je riječ o osjetnoj neuravnoteženosti jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja i statuirana obveza političkim strankama i drugim ovlaštenim predlagateljima uvrštavanja najmanje 40% podzastupljenog spola na izborne liste za sve razine izbora, u praksi to još uvijek nije tako. V. članke 12. i 15. novog Zakona o ravnopravnosti spolova.

spolova još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini.⁴⁸ Bez obzira na to što su u prošlosti otvarana pitanja supstancijalne diskriminacije žena u korištenju najrazličitijim pravima, kao što su jednakost s muškarcima u spomenutim političkim pravima, pravima iz radnih odnosa, obrazovanja, jednakog postupanja i socijalne sigurnosti, njihova realizacija u praksi i dalje ostaje problem.⁴⁹ Naime, nasuprot postignutom napretku na tom području, koji se očituje u priznavanju i prihvaćanju prava, njihovom sustavnom promicanju te stvaranju normativnih pretpostavki, neravnopravnost spolova u hrvatskom društvu još je uvijek prisutna.⁵⁰

U svakom slučaju, unatoč tome što je za postizanje ravnopravnosti spolova pravni i institucionalni okvir postavljen, put prema ravnopravnosti u pravom smislu te riječi još je dug i potrebno je, *inter alia*, senzibilizirati javnost o njezinom značaju i neophodnosti za istinsku demokraciju.⁵¹

4.1. Neravnopravnost spolova na tržištu rada

Unatoč činjenici da se normativno vrlo često stavlja naglasak na ravnopravnost spolova, razvidno je da praksa u velikoj mjeri od toga odstupa. S jedne strane stvara se privid kako su pitanja ravnopravnosti spolova u osnovi riješena, dok se s druge strane diskriminacija jasno odražava poglavito na radnim mjestima u segmentu plaća. Dakle, bez obzira na to što je zadnjih godina ostvaren određen napredak u raznim područjima, pozitivno kretanje poništava stalna neravnopravnost u pogledu plaća žena i muškaraca.

Ulaskom na tržište rada žene se i dalje suočavaju s raznim ograničenjima, točnije rečeno s neravnopravnošću, preprekama samom pristupanju tržištu rada, kao i ostajanju na njemu. Stoga su još uvijek nedovoljno zastupljene u bolje plaćenim djelatnostima,

⁴⁸ Premda je razina svijesti o diskriminaciji porasla, istraživanja o stavovima prema diskriminaciji još uvijek ukazuju na nužnost daljnjeg promicanja svijesti o važnosti ravnopravnosti spolova. V. Majski - Cesarec, S., ur.: Rezultati istraživanja: Analiza rodne, obrazovne i kronološke dobi članova predstavničkih, izvršnih i upravnih tijela županija, Varaždinska županija, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, Varaždin, 2012.

⁴⁹ V. Smerdel, B.; Sokol, S.: Ustavno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2009., str. 120.-121.

⁵⁰ V. Leinert Novosel, S.: Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj – žena i obitelj (1999.-2016.), Politička misao: časopis za politologiju, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2018., god. 55, br. 1, str. 53.-72., u kojem se autorica bavila položajem žena u javnoj i privatnoj sferi, usporedbom rezultata istraživanja iz 1999. i 2016. godine, nastojeći dobiti odgovor na pitanje je li danas hrvatsko društvo ravnopravnije i modernije u odnosu na prijašnja istraživanja koja su pokazala kako su drugačije uloge žena i muškaraca povod za prepoznavanje spolne diskriminacije. Rezultati longitudinalnog istraživanja pokazali su visok stupanj postignute egalitarnosti u sferi javnosti, jer žene danas više sudjeluju u politici, imaju mogućnost napredovanja i sl., dok u privatnoj sferi postoji stagnacija. O tome više Klasnić, K.: Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena, Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, Zagreb, 2017.

⁵¹ Iako se u radu nismo posebno bavili institucionalnim okvirom već smo se prvenstveno fokusirali na normativni, valja reći da odgovornost za provedbu nacionalnog zakonodavstva kao i prihvaćenih međunarodnih obveza u promicanju i zaštiti ravnopravnosti spolova pripada cjelokupnom sustavu vlasti, nezavisnim institucijama i organizacijama civilnog društva.

odnosno rade na slabije plaćenim radnim mjestima. Drugim riječima, budući da žene u gotovo svim djelatnostima za jednak rad ili za rad jednake vrijednosti zarađuju manje od muškaraca, neravnopravnost spolova osjetno dolazi do izražaja upravo zbog razlike u njihovim plaćama.

4.1.1. Razlika u plaćama žena i muškaraca

Novi Zakon o ravnopravnosti spolova, *inter alia*, određuje da je diskriminacija na području zapošljavanja i rada zabranjena u javnom i privatnom sektoru, uključujući državna tijela, u odnosu na uvjete zaposlenja i rada, sva prava iz rada i na temelju rada, uključujući jednakost plaća za jednaki rad i rad jednake vrijednosti.⁵² Skreće se pozornost da je Zakonom o radu, kojim je normirana jednakost plaća žena i muškaraca, razrađeno što se smatra jednakom plaćom radnici i radniku za jednak rad i rad jednake vrijednosti.⁵³

Kako bi se utvrdilo stvarno stanje u praksi, a uzevši u obzir činjenicu da je, nakon odluke Ustavnog suda kojom je Zakon o ravnopravnosti spolova ukinut zbog formalne protuustavnosti, novi Zakon o ravnopravnosti spolova donesen 15. srpnja 2008. godine, polazna točka za usporedbu plaća žena i muškaraca bila je 2009., a završna 2021. godina. U tom smislu, izvršena je statistička analiza prosječnih mjesečnih bruto plaća (u daljnjem tekstu: plaće) zaposlenih prema spolu u 2009. i 2021. godini, odnosno analizirana je, po djelatnostima, razlika u plaćama žena u odnosu na plaće muškaraca u promatranom razdoblju.

⁵² Pored toga što je člankom 13. novog Zakona o ravnopravnosti spolova, u komparaciji s numerički istim člankom ukinutog Zakona o ravnopravnosti spolova, detaljnije stipulirano u odnosu na što je diskriminacija na području zapošljavanja i rada zabranjena, precizirano je i na što se odnosi „jednakost plaća“ tako da je izrijekom navedeno „jednakost plaća za jednaki rad i rad jednake vrijednosti“.

⁵³ Naime, „poslodavac je dužan isplatiti jednaku plaću radnici i radniku za jednak rad i rad jednake vrijednosti“ jer će u protivnom odredba ugovora o radu, kolektivnog ugovora, pravilnika o radu ili drugoga pravnog akta biti ništetna. Člankom 91. Zakona o radu („Narodne novine“ broj 93/14., 127/17., 98/19.) stipulirano je da dvije osobe različitog spola obavljaju jednak rad i rad jednake vrijednosti ako: 1) obavljaju isti posao u istim ili sličnim uvjetima ili bi mogle jedna drugu zamijeniti u odnosu na posao koji obavljaju; 2) je rad koji jedna od njih obavlja slične naravi radu koji obavlja druga, a razlike između obavljenog posla i uvjeta pod kojima ih obavlja svaka od njih nemaju značaja u odnosu na narav posla u cijelosti ili se pojavljuju tako rijetko da ne utječu na narav posla u cijelosti; 3) je rad koji jedna od njih obavlja jednake vrijednosti kao rad koji obavlja druga, uzimajući u obzir kriterije kao što su stručna sprema, vještine, odgovornost, uvjeti u kojima se rad obavlja te je li rad fizičke naravi.

Tablica 1: Prosječne mjesečne bruto plaće zaposlenih prema spolu u 2009. i 2021. godini i razlika u prosječnim mjesečnim bruto plaćama žena u odnosu na prosječne mjesečne bruto plaće muškaraca u istom razdoblju

	M (2009.)	Ž (2009.)	M (2021.)	Ž (2021.)	Ž/M (2009.)	Ž/M (2021.)
UKUPNO	8033	7181	10121	9385	-10.61%	-7.27%
1. Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	6672	5739	8451	7614	-13.98%	-9.90%
2. Rudarstvo i vađenje	9772	10126	10360	10052	3.62%	-2.97%
3. Prerađivačka industrija	7087	5499	9597	7869	-22.41%	-18.01%
4. Opskrba električnom energijom, plinom, narom i klimatizacija	9956	9335	12529	12781	-6.24%	2.01%
5. Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	7273	7114	8813	9001	-2.19%	2.13%
6. Građevinarstvo	6130	7023	7556	8601	14.57%	13.83%
7. Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla	7454	5798	9746	7962	-22.22%	-18.30%
8. Prijevoz i skladištenje	8194	7487	9154	9063	-8.63%	-0.99%
9. Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	6998	5868	8064	7265	-16.15%	-9.91%
10. Informacije i komunikacije	11040	9762	15029	12717	-11.58%	-15.38%
11. Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	14462	10356	16501	12569	-28.39%	-23.83%
12. Poslovanje nekretninama	8221	7193	9605	8947	-12.50%	-6.85%
13. Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	10047	8712	11640	10538	-13.29%	-9.47%
14. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	5431	5362	7514	6907	-1.27%	-8.08%
15. Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	9786	8128	12107	10620	-16.94%	-12.28%
16. Obrazovanje	9214	7597	12022	10109	-17.55%	-15.91%
17. Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	11271	8253	14608	11189	-26.78%	-23.40%
18. Umjetnost, zabava i rekreacija	8563	7318	9784	8478	-14.54%	-13.35%
19. Ostale uslužne djelatnosti	7793	6388	8873	7118	-18.03%	-19.78%

Izvor: Državni zavod za statistiku

Tablicom 1 prikazane su plaće zaposlenih prema spolu u 2009. i 2021. godini, razvrstane po djelatnostima, te razlika u plaćama žena u odnosu na plaće muškaraca u istom razdoblju, iz čega je razvidno da je u 2021. godini prosječna plaća muškaraca iznosila 10.121 kunu, a plaća žena 9.385 kuna.⁵⁴ Drugim riječima, danas su plaće žena u odnosu na

⁵⁴ Tablica 1 izrađena je na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku o prosječnim mjesečnim neto i bruto plaćama zaposlenih prema spolu u 2009. godini i u četvrtom tromjesečju 2021. godine jer ukupni

plaće muškaraca 7% niže. Uzevši u obzir činjenicu da je u 2009. godini plaća muškaraca iznosila 8.033 kune, a plaća žena 7.181 kunu, odnosno da su plaće žena u odnosu na plaće muškaraca bile 11% niže, može se primijetiti da je u razdoblju od 2009. do 2021. godine razlika u plaćama smanjena.

Najveće smanjenje razlike u plaćama žena i muškaraca vidljivo je u prijevozu i skladištenju, u djelatnostima pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, u poslovanju nekretninama te u javnoj upravi i obrani; obveznom socijalnom osiguranju, dok je blaži pad postojeće razlike uočljiv u većini preostalih djelatnosti.

Međutim, negativan trend povećanja razlike u plaćama žena i muškaraca prisutan je u administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima, informacijama i komunikacijama te u ostalim uslužnim djelatnostima. Valja primijetiti da se desila i promjena u razlici u plaćama u rudarstvu i vađenju, gdje su danas plaće žena u odnosu na plaće muškaraca 3% niže, dok su 2009. godine bile 4% više.

Najveća razlika u plaćama, iako je od 2009. godine došlo do njenog smanjenja, razvidna je u financijskim djelatnostima i djelatnostima osiguranja, kao i u djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, gdje su plaće žena u odnosu na plaće muškaraca 24% odnosno 23% niže. Nakon njih slijede ostale uslužne djelatnosti, gdje su plaće žena u odnosu na plaće muškaraca 20% niže te prerađivačka industrija i trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla, gdje su plaće žena u odnosu na plaće muškaraca 18% niže. Znatna razlika u plaćama žena u odnosu na plaće muškaraca još uvijek je primjetna u obrazovanju, informacijama i komunikacijama, umjetnosti, zabavi i rekreaciji te javnoj upravi i obrani; obveznom socijalnom osiguranju, gdje se kreće od 12% do 16%.

Analizom podataka iz *Tablice 1* dolazi se do zaključka da su plaće žena niže ili čak znatno niže od plaća muškaraca u 16 djelatnosti, od sveukupno 19 razmotrenih. Drugim riječima, žene su danas plaćene više od muškaraca u trima djelatnostima, odnosno razlika u plaćama primjetna je jedino u građevinarstvu gdje su plaće žena u odnosu na plaće muškaraca 14% više, dok su u opskrbi električnom energijom, plinom, parom i klimaticizaciji, kao i opskrbi vodom; uklanjanju otpadnih voda, gospodarenju otpadom te djelatnostima sanacije okoliša tek 2% više.

Iako je usporedbom plaća zaposlenih prema spolu u 2009. i 2021. godini razvidno smanjenje razlike u plaćama žena i muškaraca u većini djelatnosti, jednakost plaća još uvijek nije zamjetna. Drugim riječima, unatoč tome što je u Republici Hrvatskoj prihvaćeno načelo ravnopravnosti spolova koje, *inter alia*, podrazumijeva „jednakost plaća za jednaki rad i rad jednake vrijednosti“, evidentno je da praksa od toga odstupa. Poražavajuća je činjenica da je potplaćenost žena bila prisutna i 2009. godine no, s obzirom na to da nije prepoznata kao problem, adekvatni mehanizmi za prevladavanje postojećih razlika tada nisu uvedeni.

podaci za 2021. godinu, u vrijeme pisanja ovog rada, nisu bili dostupni. Stoga su isti, kao referentni, korišteni za predmetnu analizu. <https://www.dzs.hr>, pristupljeno: 18.04.2022.

Stoga bi razliku u plaćama žena i muškaraca trebalo smanjiti, a potom i anulirati, tako da se prvenstveno riješe glavni uzroci zbog kojih do nje dolazi, kao što su vertikalna i horizontalna segregacija odnosno diskriminacija, nedostupnost informacija o razinama plaća, te nedovoljna educiranost o pravima. Statistička analiza razlike u plaćama žena i muškaraca, u prethodno razmotrenim djelatnostima, mogla bi poslužiti kao jedna od smjernica za oblikovanje politika kojima će se postići njihova jednakost.

5. ZAKLJUČAK

Iako se smatralo da je načelo ravnopravnosti spolova implicate uključeno u ustavna načela o jednakosti pred zakonom i zabrani diskriminacije, statuirana „Božićnim Ustavom“, u praksi se pokazalo da su potrebna dodatna ustavna i zakonska jamstva kojima bi se osiguralo suzbijanje prisutnih oblika diskriminacije žena i uspostavljanje stvarne ravnopravnosti spolova u hrvatskom društvu.

Stoga je ustavnim promjenama iz 2000. godine, načelo ravnopravnosti spolova uključeno u popis najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske, stipuliranih člankom 3. Ustava, a 2003. godine donesen je, uz prateće antidiskriminacijske zakone, Zakon o ravnopravnosti spolova, koji je razrađivao ovo temeljno ustavno načelo i nalagao poduzimanje niza mjera za otklanjanje postojećih nejednakosti.

Novim Zakonom o ravnopravnosti spolova donesenim 2008. godine, nakon odluke Ustavnog suda kojom je prethodni ukinut zbog formalne protuustavnosti, utvrđene su opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao najviše vrednote hrvatskog ustavnog poretka, te se definirao i dodatno uredio način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Budući da ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarenje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, gledajući kroz prizmu vremena napravljeni su određeni pozitivni pomaci, koji se očituju u priznavanju i prihvaćanju prava, njihovom sustavnom promicanju te stvaranju normativnih pretpostavki.

No, valja ponoviti da unatoč tome što je Republika Hrvatska razvila pravni i institucionalni okvir za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova, odnosno postavljeni su određeni standardi, u sferi izazova i daje ostaje njihova provedba. Normativno se, naime, vrlo često stavlja naglasak na ravnopravnost spolova stvarajući privid kako su pitanja njihove egalitarnosti u osnovi riješena, dok praksa još uvijek od toga odstupa jer se diskriminacija nesmetano perpetuira u mnogim područjima javnog i privatnog života, a napose na radnim mjestima u segmentu plaća.

Ukazivanje na postojeći problem put je prema ostvarenju ravnopravnosti spolova u punom smislu te riječi, a rješenje za poboljšanje trenutne situacije strategija je koja

sadrži mjere i politike, uključujući i određene normativne intervencije, čiji je cilj anuiranje nejednakosti, sukladno prominentnom mjestu koje ravnopravnost spolova zauzima u demokratskom društvu.

POPIS LITERATURE

1. Bačić, A.: Zahtjevi konstitucionalizma, pitanje interpretacije i Ustavni sud Republike Hrvatske, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 1998., god. 35, br. 1-2, str. 69.-85.
2. Bačić, A.: Mjesto i uloga ustavnih vrednota u demokratskom konstitucionalizmu, u „Dvadeseta obljetnica Ustava Republike Hrvatske“, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011., str. 119.-165.
3. Bačić, A.: Ustav Republike Hrvatske i najviše vrednote ustavnog poretka, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 2012., god. 49, br. 1, str. 1.-21.
4. Majski - Cesarec, S., ur.: Rezultati istraživanja: Analiza rodne, obrazovne i kronološke dobi članova predstavničkih, izvršnih i upravnih tijela županija, Varaždinska županija, Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, Varaždin, 2012.
5. Galić, B.: Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije, u „Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj“, Biblioteka ONA, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., str. 9.-27.
6. Häberle, P.: Ustavna država, Politička kultura, Zagreb, 2002.
7. Klasnić, K.: Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena, Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, Zagreb, 2017.
8. Leinert Novosel, S.: Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999.-2016.), Politička misao: časopis za politologiju, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2018., god. 55, br. 1, str. 53.-72.
9. Smerdel, B.; Sokol, S.: Ustavno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2009.
10. Smerdel, B.: Ustavno uređenje europske Hrvatske, Narodne novine, Zagreb, 2013.
11. Šarin, D.: Nastanak hrvatskoga Ustava, Narodne novine, Zagreb, 1997.
12. Šarin, D.: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kroz odnos Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske na primjeru zaštite ljudskog prava na pristup sudu, Pravni vjesnik, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 2014., god. 30, br. 3-4, str. 77.-100.
13. Šarin, D.: Ustavni sud Republike Hrvatske kao institucionalni zaštitnik ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Split, 2015., god. 52, br. 3, str. 755.-784.

Propisi:

1. Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.)
2. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 99/99., 29/02., 49/02.)
3. Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“ broj 65/91., 27/92., 34/92., 51/00., 105/00.)
4. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine - Međunarodni ugovori“ broj 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.)
5. Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj 116/03.)
6. Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj 82/08., 69/17.)
7. Zakon o radu („Narodne novine“ broj 93/14., 127/17., 98/19.)
8. Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“ broj 102/98., 127/00., 59/01., 109/01., 147/02., 117/03., 30/04., 177/04., 92/05., 43/07., 79/07., 35/08., 40/10., 121/10., 130/10., 139/10., 61/11., 114/11., 76/12., 112/13., 133/13.)
9. Predmeti Europskog suda za ljudska prava navedeni u radu
10. Odluke, rješenja i izvješća Ustavnog suda Republike Hrvatske navedena u radu
11. Podaci Državnog zavoda za statistiku o prosječnim mjesečnim neto i bruto plaćama zaposlenih prema spolu u 2009. godini i u četvrtom tromjesečju 2021. godine

GENDER EQUALITY AS ONE OF THE HIGHEST VALUES OF THE CONSTITUTIONAL ORDER OF THE REPUBLIC OF CROATIA

SUMMARY

Even though gender equality is one of the highest values of the Croatian constitutional order, representing a criterion for interpreting the Constitution of the Republic of Croatia, the degree of equality achieved is still not satisfactory. Therefore, the work focuses on the normative framework for gender equality through a detailed analysis of the relevant constitutional and legal provisions, whereby special attention is paid to the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Croatia. The paper also points out the problems of implementing the principle of gender equality in practice, especially in the labor market in the segment of salaries, and the need for specific solutions *de lege lata* and *de lege ferenda*.

Keywords: *gender equality, highest values, Constitution, Constitutional Court, problems, salaries*